

Η ΜΟΝΗ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

ΥΠΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Ἡ εἰς ἄπκντας γνωστὴ καὶ προσφιλεῖς μονὴ τῆς Καισαριανῆς ἀληθῶς καθίσταται λίαν ἀξιοσέβαστος διὰ τε τὴν περίφημον πηγὴν αὐτῆς τὴν παρέχουσαν εὐτεχνίαν εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς πινοῦσας Ἀθθίδας καὶ τῇ θεᾷ τοῦ ἔρωτος τῇ Ἀφροδίτῃ ἀριερωμένην, καὶ διὰ τὴν πολὺν ἀρχαιοτῆτα αὐτοῦ τοῦ κτιρίου τῆς μονῆς, διὰ τοὺς λογίους ἡγουμένους οὓς κατὰ καιρὸν εἶχε, διὰ τὴν *χριστιανικὴν τέχνην* δι' ἧς τὰ τείχη τῆς ἐκκλησίης περικοσμοῦνται, διὰ τὴν σύνδεδρον θέσιν ἐφ' ἧς οἶονεῖ κεκμηκυῖα ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ γεγεροῦ Ὑμηττοῦ καθέζεται καὶ διὰ τὸ ἀφθονον καὶ ψυχρὸν πηγάζον αὐτῆς ὕδωρ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ μονὴ τῆς Καισαριανῆς δὲν ἔχει εὐρύν τινα ὁρίζοντα, κατακηλοῦνται τὸ ὄμμα τοῦ θεατοῦ, ἔχει ὅμως πολὺ τὸ σοβρὸν, τὸ ἀρχαιοπρεπές καὶ τὸ σεμνὸν χριστιανικοῦ ἀναχωρητηρίου μακρὰν τοῦ κόσμου, μακρὰν τῆς τύρβης κειμένου, σκοπὸν ἔναι καὶ μόνον ἔχοντος, τὴν ἐν μέσῳ τῆς σιωπηλῆς καὶ ἐρημικῆς ἐκείνης πληθωρεῖας λατρεῖαν τοῦ θεοῦ. Τὴν διάθεσιν δὲ ταύτην τῶν Ἀθηναίων μάλιστα Χριστιανῶν γινώσκων ὁ Ἀγγλος Wheler, ὁ μετὰ τοῦ Spon τὸ μοναστήριον τοῦτο περὶ τὸ 1675 ἐπισκεφθεὶς καὶ τὸ ὥραϊον καὶ σεμνὸν τῆς μονῆς κτίριον ἰδὼν, λέγει τάδε· «τὸ μοναστήριον τοῦτο εἶναι λίαν καλῶς ὠκοδομημένον διὰ τόπους εἰς οὓς δὲν φροντίζουσι τόσον περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μεγαλοπρεπείας, ὅπως κρύψωσιν ἐκυτοὺς ὅσον τὸ δυνατόν ἐκ τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἐρημικῇ ἀφανεΐα».¹

Τοῦναντίον ὅμως ὅτῳ πένθιμος καὶ μελαγχολικὸς εἶναι ὁ ὁρίζων τῆς μονῆς, τοσούτῳ λαμπρὸς, εὐρὺς καὶ χαρῖεις εἶναι ὁ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὑμηττοῦ οὐ μακρὰν αὐτῆς. Ἐκεῖθεν φαίνονται μακρὰν τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίης, ὁ ἱσθμὸς τῆς Κορίνθου, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, γαληνικῇ δὲ καὶ μακρίοντα ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ θεατοῦ τὰ ὑγρὰ κύματα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Wheler, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὑμηττοῦ, περιέγραψεν οὐχὶ μόνον ἀκριβέστερον, ὥς λέγει, τὸν χάρτην τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας εἰδικὸν κατάλογον κατήρτισε τῶν ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὑμηττοῦ ἐγγὺς καὶ μακρὰν φαινομένων νήσων, ὁρέων καὶ ὁλλασσῶν.

Ὁ αὐτὸς περιηγητὴς περιγράφει τὴν βοτανικὴν τοῦ ὄρους, ἀναφέρων περὶ τὰ ἐξήκοντα εἶδη φυτῶν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ φυομένων, ὧν τὰ σπουδαιότερα καὶ ἱστογραφῆσε.

¹ Wheler σ. 490.

Μετ' ἑαυτοῦ ἐνδιαφέροντος ἐξετάζει, καὶ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ὑμηττίου μέλιτος καθὼς καὶ ὁ Spon¹ ὁ δὲ Wheler ἰχθυογραφεῖ καὶ τὸ εἶδος τῆς κυψέλης, ὅπερ οἱ μοναχοὶ τῆς Καισαριανῆς ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ εἶχον.

Περὶ δὲ τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῆς τοποθεσίης ἐφ' ἧς ἡ μονὴ καίτοι ἔχομεν τὸ λαμπρὸν γεωλογικὸν ἔργον τοῦ Γάλλου Gaudry ἐν ᾧ ἰχθυογραφεῖ καὶ τὴν μονήν. Οὗτος, τὴν Ἀττικὴν εἰδικῶς ὑπὸ γεωλογικὴν ἔποψιν ἐξετάζων, ἀναφέρει ὅτι ἡ τοποθεσίς αὕτη τοῦ Ὑμηττοῦ ἐφ' ἧς ἡ μονὴ καίτοι, συνίσταται ἐκ τῶν ἐξῆς στρωμάτων, ὧν πρῶτα ἀναφέρει τὰ νεώτερα, κατερχόμενος εἰτα εἰς τὰ ἀρχαιότερα· 1) ἐκ μαρμαρυγικοῦ σχιστολίθου, ὅστις μεταβιβάνει εἰς ψαμμίτην καὶ εἰς ἀργιλικὸν σχιστολίθον.

2) Ἐκ λευκοῦ ἢ φαιοῦ μαρμαρύου.

3) Ἐκ χλωριτικοῦ καὶ μαρμαρυγικοῦ σχιστολίθου.

4) Ἐκ μαρμαρύου λευκοῦ σχηματίζοντος τὸ κύριον πέτρωμα τοῦ ὄρους.¹

Ἐκ τῆς τοποθεσίης δὲ ταύτης ἐπήγαγε τὸ πάλαι ὁ Ἡριδανὸς ποταμὸς χυνόμενος εἰς τὰ διφυγῇ τοῦ Ἰλισσοῦ ὕδατα. Ὁ Ἡριδανὸς ἦτο εἰς ἐκ τῶν σμικρῶν ποταμῶν τῶν περὶ τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τοῦτο ὁ Κκαλλίμαχος, ἐν τῷ περὶ συνχωγῆς ποταμῶν συγγράμματι αὐτοῦ, λέγει περὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου· «Γελαῖν οὕτως θοορεῖ γράρων τὰς τῶν Ἀθηναίων προθέτους ἀφύσσεσθαι καθερὸν γένος Ἡριδανοῦ, οὗ καὶ τὰ βοταήματα ἀπόσχοιτ' ἄν». Πηγὴ δὲ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἦτο ὡς λέγουσιν ἡ Κυλλοῦ πῆρα ἢ Καλλίου πῆρα ἢ Κυλλοῦπῆρα. Ἡ πηγὴ αὕτη κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐγένετο μάρτυς τραγικοῦ θεάματος, καθόσον ὁ Κέφαλος ὁ υἱὸς Διηονέως ἄκων ἐκ παρενοήσεως ἐφόνευσεν τὴν λίαν ἀγαπητὴν αὐτῷ σύζυγον Πρόκριν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐρεχθέως.² Ἡ πηγὴ αὕτη ἦν ἀφιερωμένη τῇ θεᾷ τῶν ἐρώτων τῇ Ἀφροδίτῃ ἔνθα καὶ βωμὸς αὐτῇ ἵδρυτο. Ἐπιστεύετο δὲ ὅτι αὕτη εἶχε τὴν δύνάμιν νὰ λύῃ τὴν στεῖρωσιν τῶν γυναικῶν καὶ νὰ ποιῇ εὐτοκούσας τὰς ἐξ αὐτῆς πινοῦσας· ἐντεῦθεν καὶ ἡ προημιμία κυλλοῦ πῆρα ἐπὶ τῶν τὴν φύσιν διαζομένων ἐξ ἐπιτεχνήσεως κατὰ Σουίδαν. Τὴν πηγὴν δὲ τούτην ἐξύμνησε καὶ ὁ Ὀβίδιος ἐν τῇ Ἑρωτικῇ αὐτοῦ τέχνῃ (Ars amatoria.) Πῆρα δὲ λέγουσιν τινες ὅτι ἦτο χωρίον ὅπου νῦν ἡ μονὴ Καισαριανῆς καὶ ἔνθα ὁ βωμὸς τῆς Ἀφροδίτης.

Καὶ περὶ μὲν τῆς πηγῆς ταύτης τῆς ἀφιερωμένης τῇ Ἀφροδίτῃ ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι αὕτη εἶναι ἡ καὶ σήμερον σημαντικὴ θεωρουμένη μάλιστα ὑπὸ τῶν γυναικῶν διὰ τοὺς ἰδίους περίπου λόγους τῶν π. Χ. ἀμαρτωλῶν Ἀτθίδων, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγίασμα περὶ τὰ 4·5 λεπτὰ Ν. Α.

¹ Animaux fossiles et Geologie de l' Attique. Atlas par A. Gaudry. Paris 1862-67.

² Περὶ τῆς πηγῆς ταύτης ὅρα πλείονα ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν 1867 ἀρ. 0. 534, ἔνθα ὁμοῦς ἀγνοῶ κατὰ πόσον ὁ κ. Πανταζῆς ἔχει δίκαιον νομίζων ὡς τὴν Κυλλοῦ πῆραν τὴν νῦν Καλοπούλαν ἢ Γαλοπούλαν καὶ οὐχὶ τὴν ὀλίγον ταύτης μεσημβρινώτερον ἐντός τινος ἐρημοκκλησιᾶς κειμένην ἣν ὁ λαὸς καλεῖ ἀγίασμα.

τῆς μονῆς ἀπέχουσα καὶ ἐντὸς ἀρχαιοτάτου ἐρημοκκλησίου κειμένη. Τὴν γνώμην ταύτην ἐνισχύει ἡ ἀκριβεστέρα τῆς πηγῆς ἐξέτασις καθ' ἣν βλέπει τις ὅτι αὕτη εἶναι πηγὴ τέχνης ἀρχαιοτάτης λαξευθεῖσα μετὰ μεγίστης κανονικότητος εἰς τὸ βάθος τῶν βράχων τοῦ ὄρους. Ἡ πηγὴ, ἔχουσα βάθος 1 1/2 περίπου μέτρου καὶ 1 πλάτος, λοξεύει ὑπογείως καὶ λίαν πιθανῶς ἐνοῦται μὲ ἕτερον λαξευτὸν ὑδραγωγεῖον κείμενον ὀλίγον ὀπισθεν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, λαξευτὸν ὑπὸ ἀρχαίας τέχνης ἐντὸς τῶν βράχων τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ὁπόθεν καὶ νῦν ῥέει σιγὰ καὶ διευγὲς ὕδωρ.¹

Εἰς τὴν πηγὴν ταύτην κατ' ἀρχαῖον ἔθος, τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναλήψεως, ὅτε τελεῖται ἡ γνωστὴ τῆς Καισαριανῆς πκνήγυρις, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἀναβαίνουν οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς, καὶ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀγιασμοῦ. Ὁ δὲ λαὸς κατ' ἀρχαιοτάτην παράδοσιν πιστεύει ὅτι τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ταύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν μόνον ἐκείνην ἀπὸ μὲν τοῦ μεσονυκτίου τῆς προκμονῆς τῆς ἑορτῆς ἀρχοῦνται ἀναβαίνοντα, κατὰ δὲ τὴν ἐπιτέλεισιν τοῦ ἀγιασμοῦ ἐκχυλίζουσι καὶ μετὰ τὸν ἀγιασμὸν ἀποσύρονται ὡς τὸ πρότερον μὴ παρέχοντα πλέον τὸ θέαμα τοῦτο εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ ἐρχόμενον πάλιν ἔτος τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, ἐφ' ᾧ χαίροντες ἀναχωροῦσιν ἐπευχόμενοι ἀλλήλοις καὶ τοῦ χρόνου. Τῶν χωρικῶν δὲ πλεῖστοι καὶ τῶν εὐλαβῶν ἔχουσι μεθ' ἐκτῶν φιάλας καὶ ἀποκομίζουσιν οἶκον τὸ προηγουμένως ἀγικισθὲν τοῦτο τῆς πηγῆς ὕδωρ.

Περὶ δὲ τοῦ ἀρχαίου θωμοῦ τῆς Ἀφροδίτης οὐδὲν θετικῶς γνωρίζομεν, ὅτι ὅμως ἐκεῖ ὑπῆρχε βωμὸς ἐθνικὸς οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὡς περὶ θοῦσι τὰ διάφορα αὐτόθι σωζόμενα λείψανα. Καὶ πρῶτον μέρη τινὰ τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἐκτισμένα διὰ πλίνθων ἀρχαιοτάτης τέχνης, καὶ δὴ προχριστιανικῆς· ὡσαύτως ὁ πρόνκος διὰ τοιοῦτων τινῶν εἶναι ἐστρωμένος· διάφοροι δὲ κίονες καὶ μάρμαρα προδίδουσιν ὅτι ἕτερον ἄλλοτε νκὸν προὔπηρέτησαν. Ὀλίγον δὲ μακρὰν τῆς μονῆς πρὸς Δ. περὶ τὰ 8-10 λεπτὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου τινὸς κεῖνται δύο ἐκκλησίαι ὧν ἡ μία, οἱ Ταξιάρχαι, ἐχρησίμευσεν ὡς κοιμητήριον τῆς μονῆς ὡς καὶ σήμερον εἰς τοὺς τυχὸν ἐκεῖ θαπτομένους. Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχουσι τρία κιονόκρανα ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τὰ μὲν δύο ὑπὸ τὴν ἀγίαν Τράπεζαν, τὸ δὲ ἐν ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου Ἰωάννου. Πρὸς δὲ τούτοις ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ὀγκωδὲς τι μάρμαρον, ὅπερ, ὡς τὰ ἐπ' αὐτοῦ γεγλυμμένα ἔχνη ποδῶν μαρτυροῦσι, ἄλλοτε ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις ἀγάλματος τῶν ἐθνικῶν χρόνων, ἵσως δὲ θεότητός τινος. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἄλλαι ἐντοιχίσαις γεγλυμμένων λίθων καὶ τετραγωνικῶν μαρμάρων μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ οὗτοι ἀπετέλουν ποτὲ μέρος τῆς καθεστῶσης τότε εὔσεβείας, τὸ δὲ

1 Ποιμένες ὅμοις τινὲς γέροντες μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι τὸ ἐν τῇ πηγῇ ταύτῃ ὕδωρ ἀναδύει κάτωθεν χωρὶς οὐδεμίαν συγκοινωνίαν νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ὀλίγον ὑψηλότεραν καὶ ὑπὸθεν τῆς ἐρημοκκλησίας κειμένην πηγὴν.

παρκαείμενον τοῖς Ταξιάρχαις ἐρημοκλήσιον ἐχρησίμευε, καθὼς μοι ἐρρήθη, ἄλλοτε ὡς δυτικὴ ἐκκλησίαι τοῦ ἁγίου Μάρκου. Μένει ἤδη τὸ ζήτημα τοῦ ἔκλειτο ὁ ἐθνικὸς ναὸς. Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ πηγῇ τῇ ἄλλοτε κυλλοῦ πηρᾷ, νῦν δὲ ἀγίασμα καλουμένη, ἔνθα σήμερον κεῖται ἡ μονή, ἣ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῶν Ταξιάρχων, ἂν ἀλλοχόθεν δὲν μετηνέχθησιν· ἐκεῖτε τὰ λείψανα ταῦτα τῆς ἀρχαιότητος;

Κατ' ἀρχαῖον ἔθος ὅπερ ἐπεκράτει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς, ὅπως ἀντικαθιστῶσι ὡς εἶόν τε διὰ τοῦ τὴν πλείστην σχέσιν ἔχοντος ἁγίου τοὺς εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν περιορχομένους ἐθνικοὺς ναοὺς καὶ θωμούς, ἦτο ἐπόμενον ὅτι ἐκεῖ ἔνθα ἐλατρεύετο ἡ τρυφερώτερη καὶ προσφιλεστέρα τῶν Θεσκιῶν Ἀφροδίτη ὠκοδομήθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν σεμνὸς ναὸς τῆς Ὑπερχίης Θεοτόκου εἰς τὰ εἰσόδια αὐτῆς, ἐορταζόμενα τῇ 21 Νοεμβρίου· καὶ μόνον ὁ χριστιανικὸς οὗτος λόγος συντελεῖ ὅπως δεχθῶμεν ὅτι ἔως ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης ἔκλειτο ἀκριβῶς ὅπου κατόπιν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ὠκοδομήθη ὁ ἱερὸς τῆς Θεοτόκου ναὸς, ὡς πλείστῃ τῶν τοιούτων μεταλλαγῶν παρκαείμενα ἔχομεν, π. χ. ναοὺς τῆς Ἀθηνᾶς, Ἡρᾶς καὶ Ἀφροδίτης εἰς ναοὺς τῆς Θεοτόκου, τὸ Θησεῖον εἰς ἅγιον Γεώργιον, τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς ἅγιον Νικόλαον, τὰ Ἀσκληπιδεῖα εἰς ναοὺς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων κτλ.

Πότε ὅμως ὁ ἐθνικὸς οὗτος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Χριστιανῶν περιῆλθε ἀκριβῶς νὰ εἰπωμεν δὲν δυνάμεθα, καθόσον μέχρι τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ἤκαμζεν ὁ ἐθνισμὸς ἐν Ἀθήναις, καὶ μόλις Ἰουστινιανὸς ὁ Α' (527-565) ἔδωκε τὸ τελευταῖον εἰς τοῦτον τρεῖς καὶ εἴκοσι τὴν περίφημον φιλοσοφικὴν τῶν Ἀθηνῶν σχολὴν, ὡς ἀποβῆσαν τὸ τελευταῖον τῆς εἰδωλοκρατείας καταφύγιον, καὶ ἥτις ἔκτοτε σχεδὸν ἐκλείπει. "Οτι ὅμως λίαν πιθανῶς περὶ τοὺς χρόνους τούτους ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης περιῆλθεν ἔως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Χριστιανῶν γίνεται δῆλον πρῶτον ἐκ τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ναοῦ εἰς τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, ἐορτὴν λίαν μεταγενεστέρως ἐν τῷ κύκλῳ τῆς χριστιανικῆς ἐορτολογίας ἀναρρινομένην καὶ δὴ περὶ αὐτὸν περίπου τὸν 7^{ον} αἰῶνα,¹ καὶ δεύτερον ἐκ τῆς 135 ἐπιστολῆς τοῦ Συνεσίου (ἐκδ. Migne) πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἥτις ἀναφέρει μὲν σχολὴν τινα ἐν τῷ Ὑμηττίῳ ὅρει ὑπάρχουσαν, οὐδεμίαν ὅμως μονὴν καὶ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ αὐτῇ τοποθεσίᾳ εὕρισκομένην. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἀποθνῶν τῷ 430 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθῆνας τὸν Ε' αἰῶνα. Ὡς δ' ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ κύτου ἀξιώματος βεβῶως ἤθελε γράψῃ τι ἂν ἔβλεπε χριστιανικὴν τινα ἐκκλησίαν ἀφοῦ περὶ τοσούτων ἄλλων ἐπουσιωδῶν πρᾶτται μνείαν. Τὴν σχολὴν δὲ ταύτην λίαν ἀορίστως ἀναφέρει ὁ τῆς Πτολεμαΐδος

¹ Τέσσαρες εἰσι κυρίως αἱ μεγάλαι θεομητορικαὶ ἐορταί, ἡ τῆς Γεννήσεως, τῶν Εἰσοδίων, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῆς Κοιμήσεως ἐξ ὧν αἱ δύο τελευταῖαι εἰσὶν αἱ ἀρχαιότεραι. ἰδ. Αἰτουργικὴν Ῥομπύτη σ. 258.

ἐπίσκοπος Συνέσιος ὁ ἐξ ἑαυτοῦ φίλος τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Γράφων, ψέγων τοὺς ἐν αὐτῇ διδασκάλους ὡς μελισσοουργοὺς τρέφοντες ἐκαίτε μελίτσας πορισμοῦ χάριν καὶ ὡς ποιοῦντας μαθητὰς διὰ σταμνίου μέλιτος μᾶλλον ἢ δι' ὁρθῆς διδασκαλίας. Ὁ δὲ ἀνώνυμος τῆς ἐκ Βιέννης περιγραφῆς τῶν Ἀθηνῶν (1467-1470) ἀναφέρει αὐτὴν ὡς τέταρτον σχολεῖον τοῦ Πολυζήλου ἐν τῷ Ὑμητίῳ ὄρει. Ὁ κ. Σουρμελῆς διασχυρίζεται ὅτι καὶ ὁ Συνέσιος καὶ ὁ ἀνώνυμος οὗτος ἐννοοῦσι τὴν αὐτὴν σχολὴν τὴν ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς Κτισκαρινῆς οὖσαν.¹ Ἐὰν δεχθῶμεν λοιπὸν τὴν γνώμην ταύτην τοῦ κ. Σουρμελῆ ὅτι ἐν τῇ Κτισκαρινῇ ἔκειτο ἡ ὑπὸ τοῦ Συνεσίου καὶ τοῦ Ἀωνόμου ἀναφερομένη αὕτη σχολὴ τοῦ Πολυζήλου δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι βεβίαιως ἡ σχολὴ αὕτη δὲν ἦτο ἐπιφανὲς καὶ περίφημος, διότι ῥητὴν περὶ ταύτης ἔχομεν τοῦ Συνεσίου τὴν μαρτυρίαν, οὐδαμοῦ δ' ἀλλοχρόθεν περὶ τοῦ ἐναντίου πληροφοροῦμεθα.

Πρῶτον δὲ σπουδαῖον ἱστορικὸν μαρτύριον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν μονὴν Κτισκαρινῆς ὡς καλῶς ὑφισταμένην, ἔχουσιν μοναχοὺς καὶ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καθηγούμενον, καὶ ἧς οἱ πκτέρες περὶ τὴν Ὑμητίον μελισσοουργίαν ἡσχολοῦντο, εἶναι ἐπιστολὴ τις τοῦ Ἀκομινάτου τοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ IB' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ II' αἰῶνος μητροπολίτου Ἀθηνῶν (ἀπὸ τοῦ 1182-1220) γραφεῖσα ἐν Κέφ καὶ ἐκείθεν πρὸς τὸν καθηγούμενον Κτισκαρινῆς πεμφθεῖσα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν ῥητῶς ἐπιγράφει τῷ καθηγούμενῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Καισαριανῆς, οὖσα ἐκ τῶν τελευταίων τοῦ Ἀκομινάτου ἐπιστολῶν ἐγράφη περίπου περὶ τὸ 1215.²

Πόθεν ἡ μονὴ Καισαριανῆς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρω. Ὁ κ. Κωνσταντινίδης ἐν τῇ περὶ τῶν Ἀθηνῶν Ἱστορίᾳ αὐτοῦ ἔν τινι ὑποσημειώσει (σελ. 490) ἀναφέρει αὐτὴν *Κυριαρῆν* πόθεν ὅμως τοῦτο εἴληψε, ἐντελῶς σιγᾷ.

Ὅτι δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο *Καισαριανή* λίαν ἀρχαῖον τυγχάνει ἀρκοῦν ἱστορικὸν μαρτύριον εἶναι ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ Ἀκομινάτου. Παρὰ τινων δὲ ἤκουσα ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ πρώτου ἡγουμένου Καισαρίου προσθέτουσι δὲ οἱ τοῦτο λέγοντες, ὅτι εἰς τοῦτον τὸν Καισάριον ἐδωρήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὡς ἐρείπιον ὑπάρχουσα μονή. Τὸ ἀδόκιμον ὅμως αὐτῶν ἐξελέγχει πάλιν αὐτὸ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο τοῦ Μιχαήλ ἔνθα πολὺ πρὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται *Καισαριανή*.

Δεύτερον δὲ σπουδαῖον ἱστορικὸν περὶ τῆς μονῆς μαρτύριον εἶναι πατριαρχικὸν γράμμα ὑπὲρ τὸ πρῶτον ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Σάθης.³

Τὸ σιγίλλιον τοῦτο φέρον χρονολογίαν 1678 εἶναι κυρίως ἐπιβεβαιωτήριον ἀρχαιοτέρου σιγιλλιώδους πατριαρχικοῦ γράμματος, οὗ ἐν τέλει ἀναφέρεται «ἐπιβεβαιωτήριον σιγιλλιώδες γράμμα» καὶ ὡς αὐθις ἐν ἀρχῇ

¹ Ἐν συνοπτικῇ καταστάσει Ἀθηνῶν σ. 40. ² Ἰδ. Μιχαήλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα ὑπὸ Σπ. Λάμπρου τόμ. Β' σ. 34. ³ Ἐν Ἀττικῷ Ἡμερολ. Εἰρηγ. Ἀσωπίου ἔτος 1871.

δείκνυται αἶτον ἀπκράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου γράμματος τοῦ πάλλαι ἀοιδίου κὺρ Διονυσίου κτλ ».

Ἴδου ὡς τοῦτο ἔχει ἐν τῇ δημοσιεύσει τοῦ κ. Σάθα.

† «Ἴσον ἀπκράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου γράμματος τοῦ πάλλαι ἀοιδίου κὺρ Διονυσίου, ἐπικυρωθέντος καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ κὺρ Διονυσίου.

† «Διονύσιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

«Καὶ τοῦτο σὺν ἄλλοις ἔθος ἐπικρτοῦν ἐνεργεῖται παρὰ τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησίᾳ διηνεκῶς ἐπικυροῦν δηλονότι τὸν τῆς ἡμέρας πατριάρχην οἰκουμενικὸν τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀοιδίων πατριαρχῶν σωζόμενα γράμματα, ὅσα ἐπὶ εὐλογίαις αἰτίοις ἐβῆκε γενέσθαι περὶ διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, τοῦτο μὲν πρὸς κραττιοτέρην ἀποφάσειν τῶν δι' ἐκείνων τῶν γραμμάτων τυπωθέντων πραγμάτων καὶ διαβλεπθέντων τινῶν προνομίων, τοῦτο δὲ πρὸς διακονὴν μείζονα χρονικῆς παρκατάσεως διὰ τῆς τῶν γραμμάτων καὶ πραγμάτων ἀνανεώσεως. Τούτω γὰρ καὶ μόνῳ τῷ τρόπῳ, διὰ τῆς κατὰ καιροὺς ἀνανεώσεως πέφυκεν οὐ μικρὰν τὰ πρᾶγματα παρκατεῖναι. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφκνίσθη καὶ ἡμῖν ἡδὴ γράμμα παλαιγενὲς πατριαρχικὸν τοῦ πρόπαλλαι ἀοιδίου πατριαρχοῦ κὺρ Διονυσίου, διαλαμβάνον περὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ σεβασμίου μοναστηρίου τῆς Ὑπερχείας μου θεοτόκου τῆς Κκιστριανῆς ἐπικεκλημένου, τοῦ κατὰ τὸ Ὑμῆτιον ὄρος τῶν Ἀθηνῶν κειμένου σὺν τῷ μετοχίῳ αὐτοῦ τῆς Θεοπίστης λεγομένου, ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ κατάρξεως ἐρχνῆ ἐλευθέρων γεγονὸς καὶ ἀσύλῳτον παρὰ τε τῆς τότε λατινικῆς αὐθεντείας, ὡσαύτως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συγκατανεύσεως καὶ συμπράξεως, πάσης τε δουλοσύνης ἀνώτερον, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τόπον μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἀκυρίευτον· φησὶ γὰρ οὕτως κατὰ λέξιν τὸ τοῦ κὺρ Διονυσίου γράμμα· καὶ τὸν καιροὺς δὲ λαγγάζοντα ἀρχιερέα Ἀθηνῶν τῶν τῆς μονῆς μηδὲν παρκατεῖναι παρκατελευμέθαι, μηδὲ κατάρχειν αὐτὴν ἐν οἷῳ δὴ τινι πράγματι, μηδὲ δούλην αὐτοῦ ὑπονοεῖν, ἢ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἶναι, μηδὲ ὑπὸ τὴν χώραν αὐτοῦ ὑποτάττεσθαι, λέγομεν ἐπειδὴ ἔκπαλαι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς διὰ γραμμάτων ἀρχαίῳ εὔρομεν ἔχειν, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἡγούμενον αὐτὸν, ἢ τοὺς τῆς μονῆς ἀδελφοὺς ὀρίζειν ἔχειν ἢ ἐξουσιάζειν, ἢ κρίνειν ἢ ἐξετάζειν, ἐπειδὴ ἐκ παλαιᾶς ἐπικρατείας οὐδεὶς τῶν ἀποικομένων ἀρχιερέων εὔρομεν ἔχειν τοιοῦτόν τι ἄνευ καὶ μόνου τοῦ ἰδίου μνημοσύνου· τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ἐδόθη αὐτῷ τὸ μνημονεύεσθαι, τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐν ἐλευθερίᾳ κεῖσθαι τῇ μονῇ παρκατέδομεν καὶ ἡμεῖς ὁμοίως τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς ὑπερκατεῖναι ἐπικυροῦμεν καὶ ἐπιβεβαιούμεν αὐτὴν καὶ παρκατελευμέθαι μήτε

ἀρχιερέα, μήτε ιερέα μήτε τινὰ τῶν λαϊκῶν μηδέποτε χεῖρα δυνασταίης δόξουσιν κατὰ τῆς μονῆς ἢ τῶν αὐτῆς.

«Ταῦτα μὲν οὖν τὰ αὐτολεξεῖ κείμενα ἐν τῷ διακλειφθέντι τοῦ κυρ Διονυσίου γράμματι, καὶ μέχρι τῆς δευρὸ τοῦ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον πάντη ἐλεύθερον εὐρίσκεται καὶ ἀσύδοτον ἀπὸ παντοίᾳς ἀτυδοσίᾳς βασιλικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐνεφανίσθησαν καὶ ἕτερα γράμματα τῆς τε λατινικῆς αὐθεντείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, διακλυβάνοντα εἶναι τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου τῆς Καισαριανῆς τὸ κατὰ τὰς Ἀθήνας γυναικεῖον καταγώγιον τὸ καλούμενον μέγα μοναστήριον τῆς παναγίας Παντανάσσης, προσηλωθὲν αὐτῷ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπὸ τινος Νικολάου Μπονιφατζῆ τὴν κλήσιν ἔχοντος, ὡς ἴδιον ἐκείνου πρᾶγμα καὶ κτήμα προὔπάρχον, αὐθεντικοῖς τε γράμμασι, καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐπικυρωθὲν, τοῦ ἐλεύθερον συνδικτελεῖν τοῦτ' αὐτῷ, καὶ ἀδούλωτον ἕως τε τῆς περούσης ἡμέρας σὺν τῷ διακλειφθέντι μετοχίῳ αὐτοῦ τῆς Παντανάσσης. Ἐδεήθησαν δὲ οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι πατέρες ἐπικυρωθῆναι καὶ παρ' ἡμῖν τὰ πκληγιενῇ αὐτῶν γράμματα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν πρὸς κραττιοτέρην ἀσφάλειαν· τούτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν ὡς εὐλογον εὐμενῶς ἀπεδεξάμεθα, καὶ τῷ ἔθει τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν αἰοδιμούς πατριάρχας χρώμεθα, ἅτε οὐχ ἥττον τῶν ἄλλων τῆς τῶν ἀγίων ἀπκντζχοῦ ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ προκοπῆς καὶ βελτιώσεως φροντίζοντες, γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγκπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα πάντα μὲν τὰ πκληγιενῇ καὶ ἀρχαῖα γράμματα, ὅσα διακλυβάνει περὶ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ τῆς Παναγίας τῆς Καισαριανῆς, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ αὐτῷ μετοχίῳ τοῦ καλουμένου μεγάλου Μοναστηρίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Παντανάσσης, ἔχωσι καὶ παρ' ἡμῖν τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχύν, ἀμετάθετα διαμένοντα εἰς τὸν ἐξῆς ἀπκντζ χρόνον καὶ ἀμετάτρεπτα· τὸ δὲ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον σὺν τῷ ἰδίῳ μετοχίῳ τῆς Παναγίας Παντανάσσης κατὰ τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ προνόμια ὑπάρχει διὰ πκντὸς πάντη καὶ πκντωίως ἐλεύθερον καὶ ἀσύδοτον τελείως μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῶν κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, καὶ ἀδούλωτον, καὶ ἀκκτκπάτητον καὶ ἀνενόχλητον καὶ ἀνεπηρέαστον, μηδενὸς τῶν πάντων ἱερωμένου καὶ λαϊκοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὸν τρόπον μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ἔχοντος ἄδειαν κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ ποτε καὶ κατεξουσιάζειν, ἢ ζητεῖν λαμβάνειν τι ὀλοτελῶς ἀρκουμένου μόνῳ τῷ μηημοσύνῳ αὐτοῦ, καθάπερ ἐδόθη αὐτῷ καθ' ἀπκζ, τὸ μνημονεύεσθαι δηλονότι ἐν αὐτῷ κατὰ πάσας τὰς ἱερὰς τελετάς.

«Ἐν δὲ τῷ μετοχίῳ τῆς Παντανάσσης, ὡσκύνως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀστυδοσίας ἐπικρατούσης, πάντα τὰ αὐτοῦ εἰσοδήματα καὶ τὰς κληρονο-

μίας τῶν ἀποθησκουσῶν ἐν αὐτῷ μοναζουσῶν γυναικῶν, ἔχη καὶ κερδαίνῃ τὸ μοναστήριον τῆς Καισαριανῆς ἄπνυντα, μὴ τολμῶντός τινος τῶν ἐξ ἐτέρως μονῆς ἱερομονάχων εἰσερχεσθαι καὶ ἀποκείρειν τινὰ τῶν προσερχομένων γυναικῶν τῇ μοναστικῇ πολιτείᾳ πικνῶσαι πλὴν τούτων τῶν τῆς Καισαριανῆς πατέρων, ὅφ' ὧν καὶ ἐφημερεύεται τὸ μετόχιον, καὶ ἐπισκέπτεσθαι κατὰ τὴν περίληψιν τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχαιοτάτων γραμμῶν καὶ ἄπκξ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἐξ ἀρχαίας φιλοτιμίας ἐπεβραβεύθησαν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, σὺν τῷ μετοχίῳ αὐτοῦ, περὶ κλειόμεθα διακρίνειν κεκυρωμένα καὶ ἀπκρῶστα, κατὰ τὰ γράμματα τῶν πρὸ ἡμῶν ἀοιδίμων πατριάρχων. «Ὁς δ' ἂν ὀφέποτε φανείη ἀθετῶν τι τῶν τυπωθέντων περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ καὶ χεῖρα δυσκαστείς ἐπιδκλεῖν αὐτῷ βουληθεῖη πλεονεκτικῶς πως, καὶ ζημιῶσαι, καὶ βλάψαι αὐτὸ, ὁποῖός ἂν εἴη τάξεως καὶ βκθμοῦ. . . .»

«Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀτφάσειν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐπιβεβαιωτήριον σιγιλλιῶδες γράμμα, καὶ ἐδόθη τῷ δικλειφθέντι μοναστηρίῳ τῆς Καισαριανῆς ἀρχοῇ. ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. α'.»

Ἐκ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου πατριάρχικοῦ γράμματος φαίνεται ὁπόσῃ τιμῇ καὶ ὑπολήψεως ἀπῆλκεν ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ τῆς Καισαριανῆς, ἥτις σήμερον οἶονεὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς δόξαν καὶ εὐκλειαν ἀναμνησκόμενη μονονουχὶ φωνὴν ἀφιεῖται κλαίει καὶ πενθεῖ τὴν ἐλεεινὴν θέσιν εἰς ἣν ἐσχάτως ἔφθασε, τὴν πρὸ τινων ἐτῶν διάλυσιν αὐτῆς καὶ τὴν μετ' ὀλίγον ἔτι κατὰστροφὴν ὡς ἐκ τῆς ἀσυγγνώστου παρκαλύσεως εἰς ἣν περιῆλθε καθ' ἐκαστὴν κατὰπίπτουσα καὶ ἀπορρέουσα καὶ ταχεῖ βῆματι πρὸς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὸν ἐξαφνισμὸν προχωροῦσα. Ἐκ τοῦ πατριάρχικοῦ λοιπὸν τούτου ἐγγράφου ἐξάγεται ὅτι ἀνέκχεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ κατάρξεως τὸ ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον ἐφάνη ἐλευθερον γεγονὸς καὶ ἀσύδοτον καὶ πάσης δουλωσύνης ἀνώτερον καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ κειρὸν μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἀκυρίετον κτλ. ὅπως ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκονται.

Ἦδη ὅμως γεννᾶται τὸ ζήτημα, τίς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου ἀρχαιότερος πατριάρχης Διονύσιος ἀναφερόμενος; Εἶναι Διονύσιος δ' Α' ὁ πατριάρχης τὸ πρῶτον τῷ 1472, τὸ δὲ δεύτερον τῷ 1430, ἢ εἶναι ὁ Β' πατριάρχης τῷ 1534; Δὲν ἀναφέρω δὲ καὶ τὸν Διονύσιον Γ' διότι οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Διονυσίου τοῦ Δ' τοῦ τὸ παρὸν σιγίλλιον ἐπικυροῦντος ἐπειδὴ ὁ μὲν Γ' ἐπατριάρχης τῷ 1660, ὁ δὲ Δ' ὁ καὶ τὸ ἐπιβεβαιωτήριον τοῦτο ὑπογράφας τῷ 1672. Ἐπομένως δὲν ἀρμόζουσιν αἱ ἐκφράσεις τοῦ πάλαι ἀοιδίμου, παλαιγενὲς γράμμα, πρὸ παλαι ἀοιδίου πατριάρχου κτλ.

Ἡμεῖς στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκφράσεων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως «ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθη καὶ ἡμῖν ἡδη γράμμα παλαιγενὲς

πατριρχικόν τοῦ πρόπαλαι ἀοιδίου πατριάρχου κύρ Διονυσίου», δὲν διατάζομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ πατριάρχης οὗτος εἶναι Διονύσιος ὁ Α', ὁ τὸ πρῶτον τῷ 1472 πατριαρχεύσας καὶ ὑποτακτικὸς τοῦ ἀοιδίου Μάρκου τοῦ Ἐφέσου χρηματίσας.¹ Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ περικοπὴ τοῦ ἀρχίου πατριάρχου Διονυσίου ἢ ἐν τῷ ἀνωτέρω σιγιλλῷ ἀναφερομένη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰμὴ ἐπιθεδωχίωσις καὶ ἐπικύρωσις ἄλλων ἀρχαιοτέρων γραμμάτων τοῦ Διονυσίου τοῦ Α', καθὼς τοῦτο σαφῶς ἐκ τῆς περικοπῆς αὐτοῦ ἐξάγεται, ἐπειδὴ, λέγει, «ἡ ἔκκλησις τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς (τῆς μονῆς) διὰ γραμμάτων ἀρχίων εὗρομεν ἔχειν. . . . ἐπικυροῦμεν, καὶ ἐπιβεβαιοῦμεν αὐτὴν καὶ παρκαλεσθόμεθα». «Ὡς ἀφοῦ Διονύσιος ὁ Α' ὁ τῷ 1472 πατριαρχεύσας μεταχειρίζεται τὴν ἔκφρασιν *ἐκπαλαι* τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς διὰ γραμμάτων ἀρχίων εὗρομεν, Κύριος οἶδεν ἐκ πότου χρόνου ἡ γεγραμμένη καὶ σεβασμὴς μονὴ τῆς Καίσαριανῆς τὰ πατριρχικὰ ταῦτα δικαιώματα ἔχειν. Ἰσως πολὺ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, διότι καὶ μὲν ἀπαντῶμεν τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Ἀκομινάτου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, δὲν φαίνεται ὅμως ἐκ ταύτης τὸ ἐπιτακτικόν, τὸ ἐξουσιάζον, ὡς θὰ ἐνέπρεπε ποιημένον, μάλιστα μητροπολίτη, πρὸς ἀδικήσαντα ἡγουμένον γράφοντι, τούναντίον δὲ ὡς φιλικὴ καὶ προτροπικὴ τις ἐπιστολὴ λίαν εἰρηνικῶς τελευτᾷ, ὅθεν εἰκότως ἤθελε τις εἰκάζει ὅτι ὁ Ἀκομινάτος ἔγραψεν οὕτως ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ πατριρχικὰ τοῦ μοναστηρίου δικαιώματα. Μεταβιβάσομεν ἤδη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς *Τουρκοκρατίας* κατὰστασιν τῆς μονῆς.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Ὁμάρ ἐλθὼν τῷ 1458 εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς μετὰ τοῦ δουκὸς Φραγκίσκου ἢ Φράγκου συνομολογηθείσης συνθήκης καθυπὲρ γὰρ τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ περίπου ἔτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ Μωάμεθ ὁ Β', ὅστις εἰς ταύτην τὴν πρώτην αὐτοῦ ἄφιξιν γνωρίζομεν ὅτι κατηνυχιστῆθαι ἐκ τοῦ λαμπροῦ κλίματος, τοῦ ὄχυροῦ τῆς Ἀκροπόλεως, διὰ τὸν ἐλεύθερον ὀρίζοντα καὶ ὅτι μετὰ θαυμασμοῦ περιῆλθε θεώμενος τὰς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτάτας. Λέγεται μάλιστα ὅτι, ὅτε εὗρέθη πρὸ τοῦ Παρθενῶνος, κατεκληφθεὶς ὑπὸ ἐνθουσιᾶδος σεβασμοῦ ἀνέκραξεν ὁ μέγας ἐκεῖνος βάρβαρος «ὅτι μεγίστη χάρις ὀφείλεται τῷ υἱῷ Τουρχᾶν Ὁμάρ, ὅστις κατέστησεν αὐτὸν κύριον τοσοῦτον ἐνδόξου πόλεως».²

Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην, ἅμα τῇ ἐλεύσει τῶν Τούρκων εἰς Ἀθήνας, ἡ μονὴ Καίσαριανῆς ἔτυχεν ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτονομίας καὶ προνομίων δωρηθέντων αὐτῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰκρητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' διὰ τὸ ἐξῆς γεγονός, ὅπερ διηγοῦνται ἡμῖν οἱ περιηγηταὶ Spon καὶ Wheler.

1 Ἰδ. κατάλογον πατριαρχῶν Ζαχαρίου Μαθᾶ.

2 Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου σ. 483. Γεωγραφ. Μαλειῶν Ἀττικῇ σ. 351.

Ὅτε ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν γενομένην ἄλωσιν ἐπύρχετο νικητῆς καὶ κύριος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἡγούμενος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, λαβὼν τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως, ἐκομίστατο αὐτὰς αὐτῷ τῷ Μωάμεθ, ὡς δεῖγμα τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς δεσπότης καὶ κυρίου τῶν Ἀθηνῶν· ὁ ἡγεμὼν δὲ τότε κολακευθεὶς ἐκ τῆς ταπεινώσεως, οὕτως εἰπεῖν, ταύτης τοῦ ἡγουμένου καὶ διὰ τὴν προθυμίαν καὶ πίστιν ἣν πρὸς αὐτὸν τὸν νέον κύριον διὰ τοῦ ἡγουμένου πᾶσα ἡ πόλις ἐπεδείχθη, ὥρισεν ὅπως ἡ μονὴ Καισαρικινῆς μένῃ ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος, ἀσύδοτος, ἀπηλλοτριμένη παντὸς φόρου, εἴτε προσωπικοῦ, εἴτε ἐκ τῶν προϊόντων τῆς μονῆς. Ἀναφέρουσιν ὅμως οἱ αὐτοὶ περιηγηταὶ ὅτι ἐκουσίως ἡ μονὴ ἔδιδε περὶ τὰ δώδεκα φλωρία κατ' ἔτος εἰς τὸν ἐκάστοτε βοεβόδαν τῶν Ἀθηνῶν εἰς ἐνδειξὴν σεβασμοῦ.

Ἐντεῦθεν οἱ Τοῦρκοι ἔκτοτε ἀείποτε διετέλεσαν σεβόμενοι τὴν ἱερὰν ταύτην μονὴν ἣν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπαντῶμεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κόσμπασι. Ἐκάλουν δὲ τὴν μονὴν Κασκιρικινῆς οὕτως οἱ Τοῦρκοι, ὡς λέγει ὁ Spon, ὡς ἐκ τῆς ἀναγλύφου μαρμαρίνης κεφαλῆς κριοῦ τινος ἥτις καὶ μέχρι τοῦδε ὑπάρχει ἐν τῇ βρύσει τῇ ὀπισθεν τῆς ἐκκλησίας κειμένη. Ὁ δ' ἄγγλος Wheler,¹ λέγει ὅτι τὸ μάρμαρον τοῦτο τὸ φέρον τὴν κεφαλὴν ταύτην ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε ὡς λάραξ.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας δὲ φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἔτυχε λογίων καὶ ἀνεπτυγμένων ἡγουμένων.

Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Spon περὶ τοῦ ἡγουμένου ὃν εὗρε διοικοῦντα τὴν μονὴν τὸ 1675. «Ὁ νῦν ἡγούμενος Καισαρικινῆς, ὀνομάζεται Στεφάνης, κατοικεῖ δὲ πάντοτε ἐν Ἀθήναις. . . . Ἐπεσκέφθημεν αὐτὸν καὶ εὑρομεν αὐτὸν ἄνδρα λόγιον γνωρίζοντα ἄριστα τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν, τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱατρικὴν. Ἐκτὸς τούτου δὲ εἶναι καλὸς φιλόσοφος καὶ ἐπὶ πᾶσι θερμὸς Πλατωνιστῆς».²

Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ τούτου ἡγουμένου ὁμιλῶν καὶ ὁ Ἄγγλος Wheler, λέγει· «Ὁ ὑπάρχων ἡγούμενος Ἐζεκιὴλ Στεφάνης εἶναι ἀνὴρ σοφός, κατοικεῖ διὰ χρόνον ἐν Ἀθήναις, εἶναι κάτοχος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ὁπωσοῦν τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς, εἶναι δὲ Πλατωνιστῆς· καὶ περ δὲ ὢν μοναχὸς φαίνεται μᾶλλον ἱατρός ἢ θεολόγος. Παρὰ τούτου ἔμαθον ν' ἀναγινώσκω ὡς οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον ἀναγινώσκουσιν».³

ᾠσχύτως δὲ καὶ ὁ περὶ τὸ 1682 ἡγούμενος τῆς μονῆς φαίνεται ὅτι ἦν ἀνὴρ λόγιος, τοῦλάχιστον ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ὅπερ ἀποδίδεται αὐτῷ ἐν τῇ ἄνω τῆς θύρας τοῦ νάρθηκος ἀναγινωσκομένη ἐπιγραφῇ ἐν ᾗ λέγεται «ὑπὸ ἡγουμένου Ἱεροθέου τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου».

¹ Τόμ. Β'. σ. 490.

² Spon τόμ. Α', σ. 331

³ Wheler τόμ. Β', σ. 493.

Ὁ δὲ ἀρχιτεκτονικὸς ῥυθμὸς τῆς μονῆς εἶναι ὁ καθαρὸς Βυζαντινὸς φέρων δύο τρούλλους, τὸν μὲν μικρότερον ἐν τῷ νόρθηκι, τὸν δὲ μεγάλητερον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἐκκτέρωθεν δὲ ἔρχονται τὰ συνήθη Βυζαντινὰ σταυροθόλια, δι' ὧν ἀποτελεῖται πλήρες τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ. Ἐὰν δὲ τις ὀπίσθην ἐν τῷ ἱερῷ καλῶς τὸ σωζόμενον οἰκοδόμημα ἐξετάσῃ, θέλει ἰδῆ ὅτι πρὸ ὅλην τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ εἶναι νεώτερον, στηριζόμενον ἐπὶ ἐτέρου πολὺ ἀρχαιότερου οἰκοδομήματος. Δι' ἡμιθυρίου δὲ τινος δεξιᾷ ἀπέναντι τοῦ νόρθηκος εἰσέρχεται τις εἰς λίαν ἀρχαῖον πρόσθετον οἰκοδόμημα ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς σκευοφυλάκιον, πιθανῶς ὅμως καὶ ὡς ὁσπορήκη τῶν ἀναπαυομένων μοναχῶν. Πολὺ δὲ πιθανὸν αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λίαν σκοτεινοῦ τούτου καὶ πληκτικοῦ οἰκοδομήματος κόγχαι ἔσως νὰ ἐχρησίμευσεν καὶ ὡς ἱερὸν ἐν ᾧ ἐγένετο λειτουργίαι ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν εὐσεβῶς κοιμηθέντων μοναχῶν.

Ἐξετάζοντες δὲ τὴν γραφικὴν, εὐρίσκομεν ὅτι αἱ μὲν ἀγιογραφίαι τοῦ νόρθηκος εἰσι πολὺ μετὰγενέστεραι τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἐν τῇ ἱερᾷ κόγχῃ τοῦ Θυσιαστηρίου ὀλίγον ὑψηλὰ εἰκονίζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς συλλειτουργῶν μετὰ πλήθους ἀγγέλων διαφόρων ἱεραικῶν βηθμῶν. Ὅτι δὲ ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ ταύτῃ ὥραϊον δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ εἶναι ὅτι οἱ ἀγγελοι οἱ τὴν ἐξέλευσιν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης εἰσόδου ποιοῦντες, δὲν γράφονται φέροντες τὸ ἅγιον ποτήριον, ἀλλ' εἰκονίζονται βαπτίζοντες ἐπὶ νεκρικῆς σινδόνης αὐτὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἡπλωμένον νεκρὸν, συμρώνως τῇ ἱερᾷ σημσίᾳ ἣν ἔχει ἡ ἀγία καὶ μεγάλη εἰσόδος, σημαίνουσα τὴν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ κατὰδρακτὶν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν νεκρικὴν πορείαν πρὸς τὸ κενὸν τοῦ Ἰωσήφ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον.

Ἐπὶ τοῦ Τρούλλου εἰκονίζεται λίαν ἀρχαιοπρεπῶς ὁ Παντοκράτωρ καλῶς διατηρούμενος ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ κυρίως ναοῦ ἀγιογραφίαι. Εἰς ἐκκτέρωθεν δὲ σταυροθόλιον διακρίνονται ὥραϊά τινες κεφαλὰὶ σεβασμίων καὶ γερόντων προφητῶν.

Ἀξιολογώτερον δὲ εἶναι τὰ κατὰ τὸν νόρθηκα.

Νόρθηξ ἡ πρόνκος γνωστὸν ὅτι λέγεται τὸ πρὸ τοῦ κυρίου ναοῦ μέρος δι' οὗ διὰ μιᾶς ἡ τριῶν συνήθως θυρῶν εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἰσέρχόμεθα. Γνωστὸν ἐπίσης ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ὁ νόρθηξ ἦτο τὸ ὠρισμένον μέρος εἰς ᾧ ἔσταντο οἱ κατηχούμενοι. Ὁ νόρθηξ, ὡς ἐκ τοῦ ἔργου ὅπερ εἶχεν ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἐν αὐτῷ νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ βαπτίζωνται οἱ κατηχούμενοι, νῦν δὲ ἐν τοῖς τὰ ἀρχαῖα κρατοῦσι μοναστηρίοις τοῦ ν' ἀναγιγνώσκονται ἐν τῷ νόρθηκι αἱ *ليتائ*, αἱ *ᾠραι* καὶ τὰ μεσῶρια, νὰ γίνωνται αἱ *ἀρτοκλασται*, ἡ ἀνάγνωσις τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τῶν βίων τῶν ἁγίων καὶ ἐν αὐτῷ νὰ ψάλλωνται καὶ αἱ νεκρικαὶ ἀκολουθίαι τῶν μοναχῶν, θεωρεῖται οἷονεὶ ὡς ἡ σχολὴ εἰς ἣν ἐμορφοῦντο οἱ μοναχοί. Ἐντεῦθεν αἱ λαμπραὶ συλλογαὶ τῆς Χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις εἰκονίζει

πéριξ τοῦ νάρθηκος μοναχοῦς, ἀσκητὰς, ἀναχωρητὰς καὶ ὁσίους κοκτοῦν-
τας ἱερὰς δέλτους ἐφ' ὧν εἰσὶ γεγραμμένοι ἐπὶ τὸ συντομώτερον αἱ ἀγίαι
καὶ πολῦτιμοι συμβουλὴ αὐτῶν πρὸς τοὺς μοναχοὺς. Παρίστανται δὲ οὕτω
τρόπον τινὰ διατελοῦντες οἱ αἰώνιοι διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τοῦ μονα-
χικοῦ βίου εἰς τοὺς κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν μονὴν εἰσπρχομέ-
νους μοναχοὺς ἢ δοκίμους τοὺς μέλλοντας ἐν τῷ νάρθηκι πάντοτε νὰ μορ-
φῶνται, ἀκροώμενοι, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ἱερῶν λειτουργιῶν. Τῆς δὲ Και-
σαριανῆς ὁ πρόνκος ἱστορήθη τὸ 1682 καὶ προσηνέχθη δῶρον τῇ Ὑπερ-
γίᾳ Θεοτόκῃ ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας τῶν Μπενιζέλων,
προσδραμούσης τῇ μονῇ φόβῳ λοιμοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἀνω
θύρας τοῦ προνάου ὑπάρχουσας ἐπιγραφῆς, γεγραμμένης δι' ὠραίων βυζαν-
τινῶν χαρρακτῆρων. Ἰδοὺ ὡς ἔχει αὕτη ἐν τῷ πρωτοτύπῳ·

† «Ἰστόρηται ὁ πρόνκος οὗτος ἤτοι νάρθηξ διὰ δαπάνης τῶν προσδρα-
μόντων τῇ μονῇ φόβῳ λοιμοῦ τῇ κοκταίᾳ χειρὶ τῆς πνευμένητου Τριάδος
καὶ σκέπη τῆς Μκαρίας Παρθένου, οἵτινες εἰσὶν ὁ εὐγενὴς καὶ λογιώτα-
τος Μπενιζέλος, υἱὸς Ἰωάννου, ἅμα ταῖς εὐγενέσιν ἀδελφαῖς καὶ τῇ τε-
κούσῃ καὶ τῇ λοιπῇ αὐτοῦ συνοδείᾳ, ἐπὶ ἡγουμένου Ἱεροθέου τοῦ σοφω-
τάτου ἱερομονάχου, διὰ χειρὸς δὲ Ἰωάννου Ὑπάτου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου
ἔται ΑΧΠΒ' (1682)».

Ἐκ τῆς περιγραφῆς λοιπὸν τυχῆς ἐξάγεται ὅτι ἐξωγραφῆθη ὑπὸ λο-
γίου ἡγουμένου, δαπάναις δὲ τῆς ἀρχαίας καὶ ἐπισήμου ἀθηναϊκῆς οἰκο-
γενείας τῶν Μπενιζέλων.¹

Ἰδοὺ δὲ ἡ λαμπρὰ συλλογὴ τῶν κληρονομητῶν τῆς ἐρήμου τῶν πέριξ τοῦ νάρ-
θηκος γεγραμμένων καὶ οἵτινες, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, διὰ τῶν δέλτων αὐτῶν
ἐξακολουθοῦσι διδάσκοντες ἰδίᾳ τοὺς τὴν μοναδικὴν πολιτεῖαν ἐκλέγοντας.

1. Εἰσιόντι ἀριστερεῖ εἰς τὸν δυτικὸν τοῦ νάρθηκος τοῖχον εἰκονίζεται
ἡ **Ἁγία Μαρία** δεχομένη τὴν θείαν μετὰληψιν ἐκ τοῦ δεξιῆ τῷ εἰσιόντι
εἰκονιζομένου Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ.²

2. **Ἁγίος Εὐφρόσυνος** κοκτῶν ἄνθος.

3. **Ἁγίος Ἐφραίμ** «Μοναχὸς ἀκτῆμων ἀστὸς ὑψιπέτης.».

4. **Ἁγίος Ἰωαννίκιος** «Ὑπνος πολὺς ἐπάγει πειρασμοὺς, ὁ δὲ
ἀγρυπνῶν ἐκφεύζεται αὐτοῦς».

¹ Σεμνὸς γόνος τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας, ἥτις καθ' ἅπαντα τὸν τῆς
δουλείας χρόνον διὰ τῆς παιδείας περιεκόσμη τὴν πνευθοῦσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ ἧς
πολλὰ καὶ ὁ Spon καὶ ὁ Wheeler ἀναφέρουσιν, ἐστὶν ὁ ἀξιότιμος κληρονομητῆς τῆς Ἱζαρείου
σχολῆς κ. Θεοδόσιος Βενιζέλος.

² Διὰ τῆς πρώτης ταύτης ἀγιογραφίας τῆς λίαν συγκινητικῆς ἐξεκονίσσεως τοῦ νὰ λαμ-
βάνῃ τὴν θείαν μετὰληψιν κάτισχυος ἡ Ἁγία Μαρία ἐκ τοῦ Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ ὑποδηλοῦται τῷ
εἰσιόντι ὅτι πρῶτον πάντων ὀφείλει μετάνοιαν ἐπὶ τῶν πεπραγμένων καὶ εἶτα ᾧ· εἰσόδῃ εἰς
τὴν σωστικὴν κιβωτὸν τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀγιογραφία αὕτη ἀπαντᾷ τὴν λίαν συχνὰ ἐν τῷ νάρ-
θηκι εἰς τὴν σειρὰν τῆς χριστιανικῆς ἀγιογραφίας, ὡς ἐν Πεντέλῃ καὶ ἄλλαχοῦ.

5. **Ὁ ἅγιος Μακάριος.**

6. **Ὁ ἅγιος Νεῖλος** πρὸς νότον. «Ὡσπερ αἱ νεφέλαι ἀποκούπτουσι τὸν ἥλιον, οὕτως αἱ πονηραὶ ἐννοιοὶ σκοτίζουσι τὸν νοῦν».

7. **Ὁ ἅγιος Ἀρσένιος** «Υψηλόφρων μοναχὸς ἀντιλέγει σποδρῶς, ὁ δὲ ταπεινὸς οὐκ ἀντιλέγει».

8. **Ὁ ἅγιος Ἱερόθεος.**

9. **Ὁ ἅγιος Εὐθύμιος** «Κενόδοξος ἀσκητῆς ἀδικεῖται διπλῶς, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν».

10. **Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος** «Εγὼ οὐκέτι φοβοῦμαι τὸν θεόν, ἀλλ' ἀγαπῶ αὐτόν· ἡ γὰρ τελεῖα ἀγάπη ἐξω βάλλει τὸν φόβον».

Ἦδη πρὸς τὸν ἀνατολικὸν τοῦτον τοῦ νόρθηκος εἰσὶ τρεῖς θύραι εἰσάγουσαι εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἐκτέρωθεν δὲ τῆς μεσαικῆς πύλης ζωγραφίζονται ἀριστερᾷ μὲν τὰ εἰσόδεια τῆς Θεοτόκου, δεξιᾷ δὲ ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος.

11. **Ὁ ἅγιος Σάββας** πρὸς βορρᾶν. «Ἀδελφοί, ὁ τῶν βρωμάτων κόρος πορνείας πεῖρα ἐστί».

12. **Ὁ ἅγιος Ἰωάννης** τῆς *Κλίμακος* «Ὁ ἔχων ταπεινώσιν ταπεινοῖ τοὺς δαίμονας, ὁ δὲ μὴ ἔχων ταπεινώσιν ταπεινοῦται ὑπὸ τῶν δαιμόνων».

13. **Ὁ ἅγιος Διονύσιος.**

14. **Ὁ ἅγιος Θεοδόσιος** «Ὁ φυλάσσων τὸ ἐκυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἐκυτοῦ ψυχὴν».

15. **Ὁ ἅγιος Μάξιμος** ὁ ὁμολογητῆς «Ἀδελφοί ῥίξτε πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία».

16. **Ὁ ἅγιος Μάρκος** ὁ Ἀθηναῖος πρὸς δυσμᾶς.

17. **Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος** ὁ ἐν τῷ Ἀθωνί. «Ἐν καρδίᾳ πράξεων ἐπικναπύεται Κύριος».

18. **Ὁ ἅγιος Λεόντιος** ὁ ἐν Ἀρχίᾳ «Ψυχὴ ταρχώδης διαβόλου καθέδρα ὑπάρχει».

19. **Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος.**

20. **Ὁ ἅγιος ἡ ὁ ἀδελφὸς Ζωσιμάς** κρατῶν τῇ ἀγίᾳ λαβίδι τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ προσφέρων αὐτόν τῇ πρὸς τ' ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι εἰκονιζομένῃ Ὁσίᾳ Μαρίᾳ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀγιογραφίας τοῦ νόρθηκος, ὅστις σημειωτέον ὅτι ὅλος, οὐδὲ τῆς ὁροφῆς ἐξαιρουμένης, εἶναι ἐζωγραφημένος διὰ διαφόρων εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τῆς Νέας Διαθήκης ὡς π. χ. διὰ θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ κτλ.

Ἐκ τῆς χριστιανικῆς δὲ ἀγιογραφίας τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας τῆς μονῆς ἀντιγράφας εἰκόνα τινὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὁ Γάλλος Didron κατὰχωρεῖ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Iconographie Chrétienne».

Ἐνῷ δὲ ξένοι ἐρχόμενοι θαυμάζουσι τὴν χριστιανικὴν τέχνην τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, καὶ διὰ δαπάνης οὐ μικρᾶς ἐκ τούτων νὰ ὠφεληθῶσι σπουδάζουσι, λυπηρὸν εἶπεν, δυστυχῶς ἡμεῖς οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐσχάτην ῥαθυμίαν καὶ ἀμάθειαν κυλιόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκουσίως εἰς τὸ φοβερώτερον σημεῖον τῆς ἀσθενείας καὶ ἱεροσυλίας προβάλνομεν· διότι, ἐνῷ ἀπὸ τούτων κίωνων ἡ ἱερὰ αὕτη τέχνη σεμνῶς καὶ σεβασμίως τὰ ἱερὰ τῆς μοῦνης τεῖχη περιεκόσμη, λίαν ἐσχάτως, κακὸζῆλοι χεῖρες, προέβησαν εἰς τὸ φοβερὸν ἀτέλειμα, ὅπως χαράττωσιν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τούτων ἀγιογραφιῶν τὰ ἐκυτῶν ὀνόματα. Ἀδιαφοροῦσιν ἂν κεφαλὰι τῶν ἀγίων παρρηγοροῦνται καὶ κατὰ τρέφονται, ἂν χεῖρες ἀποκόπτονται ἢ ὀφθαλμοὶ ἐξορύσσονται, ἀρκεῖ μόνον νὰ εὕρωσι που θέσιν ἵν' ἀναγράψωσιν ἐν ὀνομα *Γηάννης, Κόστας, Διμήτρις* ὧν τὰ ὀνόματα ἔπρεπέ τις ἀληθῶς συλλέξας νὰ ἀναγράψῃ αὐτὰ πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ σεμνοτάτου τούτου μοναστηρίου, ὅπως αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ, εἰσερχόμεναι ἐντὸς τῆς γερραῆς καὶ σεβασμίας ταύτης μονῆς, κατάρωνται καὶ ἀναθεμακτίζωσι τοὺς κατὰ στροφεῖς τῆς ἀνεκτιμῆτου ταύτης καὶ πολυτίμου χριστιανικῆς ἀρχαιότητος.

Τῇ 16 Ἰουλίου 1881.

Γ. Λαμπάκης τελειόφοιτος τῆς Θεολογίας